

Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye İsnad Edilen *Tuhfetü's-sefere ilâ hazreti'l-berere* Adlı Eserin Tercüme ve Basımına Ali Rûmî Tarafından Yapılan Manzum Eleştirisi

Sadettin Eğri

Doç Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Bursa/Türkiye
sadettin@uludag.edu.tr
<http://orcid.org/0000-0001-9879-5291>

Öz: Muhyiddin İbnü'l-Arabî; hayatı, eserleri ve tasavvufi görüşleriyle asırlar boyunca tartışılmış olan önemli bir şahsiyettir. O'nun tasavvuf ve varlık anlayışı etrafında şekillenen bu tartışmaların bir kısmı lehinde, bir kısmı ise aleyhinde gelişmiştir. Bu durum karşısında sessiz kalmayı tercih edenler de olmuştur. 19. yüzyılda yaşayan Seyyid Ali Rûmî, *Kitâb-ı Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd* adlı eserinde; Arabî'ye ait olduğu iddia edilen *Tuhfetü's-sefere ilâ hazreti'l-berere* risâlesi hakkında görüşlerini şiirleriyle dile getirmiştir. Yakın sayılabilecek bir dönemde yaşayan Şeyh Ali Rûmî ve oldukça hacimli olan kitabı hakkında tezkirelerde ve diğer kaynaklarda bir bilgiye ulaşılammıştır. Çoğu manzum ve tasavvufi metinlerden oluşan *Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd*'ın bir bölümünde; İbnü'l-Arabî'nin *Tuhfetü's-sefere ilâ hazreti'l-berere* isimli eserinin Türkçeye çevrilmesi, basılmasına şiddetle karşı çıkmaktadır. İki bölüm halindeki bu şiir ehil olmayan, tasavvufun ruhundan habersiz, hasetçi ve münafıkların bu eseri çevirip, matbada yayımlandığını iddia eder. O'na göre; gönül ehli olan kişiler, eserin Arapçasından gereğince istifade edip, faydalanmaktadır. Tarihimizde kimi zaman bazı eserlerin tercüme edilmesine ve yayımlanmasına karşı çıkanlar olmuştur. Çalışmada bu durumun örneklerinden birinin Seyyid Ali Rûmî'nin manzumelerle ifade ettiği itiraz nedenleri ana başlıklar hâlinde incelenip, eserin tercüme ve basımına karşı çıkış sebeplerinin tespiti amaçlanmıştır. Yöntem olarak metinlere dayalı yapılan tahliller, bu yaklaşımın esasını kavrama ve o devirlere ait zihin dünyasının tanınmasına da katkıda bulunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf Edebiyatı, Ali Rûmî, Matbu ve Tercüme Eserler, Yayın Eleştirisi, *Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd*, Muhyiddin İbnü'l-Arabî.

Geliş Tarihi | Received Date: 24.12.2021

Kabul Tarihi | Accepted Date: 07.04.2022

Araştırma Makalesi | Research Article

Atıf | Citation: Eğri, Sadettin. "Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye İsnad Edilen *Tuhfetü's-sefere ilâ hazreti'l-berere* Adlı Eserin Tercüme ve Basımına Ali Rûmî Tarafından Yapılan Manzum Eleştirisi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/1 (Haziran 2022), 157-175. <https://doi.org/10.51447/uluifd.1041549>

A Verse Criticism of ‘Alī Rūmī on the Translation and Publishing of *Tuĥfat al-safara ilā ĥazrat al-barara* Attributed to Muĥyiddīn Ibn al-‘Arabī

Abstract: Muĥyiddīn Ibn al-‘Arabī is an important figure that has been discussed for centuries with his life, works, and mystical views. Some of these conflicts, which were shaped around his understanding of mysticism and existence, developed in favor of him and some against him. There were also those who preferred to remain silent in the face of this situation. Sayyid ‘Alī Rūmī, who lived in the 19th century, in his book *Kitāb-ı Durr al-Fu‘ād and Sheikh al-Irshād*; expressed his opinions about the *Tuĥfat al-safara ilā ĥazrat al-barara* treatise, which is claimed to belong to ‘Arabī, with his poems. There is no information in the biographies and other sources about Sheikh ‘Alī Rūmī, who lived in a period that can be considered close, and his work, which is quite voluminous. In a part of *Durr al-Fu‘ād and Sheikh al-Irshād*, most of which consists of verse and mystical texts; he strongly opposes the translation and publication of Ibn al-‘Arabī’s *Tuĥfat al-safara ilā ĥazrat al-barara* into Turkish. This poem is in two parts; he claims that incompetent, unaware of the spirit of Sufism, envious, and hypocrites translated this work and published it in the printing press. According to that people of the heart can make use of the Arabic in the work properly. In our history, there have been some people who objected to the translation and publication of certain works. In order to set an example for this subject, on the basis of manuscripts; it is aimed to identify the reasons for objections and main titles expressed by ‘Alī Rūmī in poems, and to present the reasons for opposition to the translation and publication of the work. As a method; analyzes based on texts will contribute to understanding the essence of this approach and to the recognition of the mental world of that period.

Keywords: Sūfī Literature, ‘Alī Rūmī, Printed and Translated Works, Publication Criticism, *Durr al-Fu‘ād and Sheikh al-Irshād*, Muĥyiddīn Ibn al-‘Arabī.

[You may find an extended abstract of this article after the bibliography.]

Giriş

19. yüzyıl sufi şairlerinden olan Ali Rûmî, oldukça hacimli olan *Kitâb-ı Dürrü’l-Fu‘âd ve Şeyhu’l-İrşâd* adını verdiği eserinde; pek çok konuyu ele almış, genellikle tasavvufî konularda olan meseleleri manzum olarak değerlendirmiştir. Eserde tevhid, münacât, na’t, kendi hal tercümesi, tasavvufa yönelişi, bazı tarikatların silsilesi gibi konularda geniş bilgiler mevcuttur. Yapılan araştırmalarda şairin, hayatı ve eserlerine ait bir bilgiye ulaşılamamıştır. Eserin kendisinden yola çıkılarak Osmanlı Devleti’nin son döneminde yaşayan bu şairi ve eserini tanıtmak inceleme yapmak için bu bir başlangıç olacaktır. O döneme ait tezkireler ve diğer kaynaklarda Şeyh Ali Rûmî’den bahsedilmemekle birlikte, onun bazı konulara getirdiği yorum ve şerhler oldukça dikkat çekicidir. Bu nedenle, hem tasavvuf tarihi ve edebiyatı bakımından hem de Osmanlı’nın son dönemlerindeki dini ve tasavvufi hayata ışık tutması açısından önemli olan bu eser tanıtılmaya çalışılacaktır.

Muhyiddin İbn Arabî’ye aidiyeti kesin olmayan ve hala tartışılan *Tuĥfetü’s-sefere*

ilâ hazreti'l-berere ismini taşıyan eserin Sultan II. Abdülhamid devrinde Türkçeye birkaç kez çevrildiğini söyleyen Ali Rûmî, ilginç bir şekilde tercümesine de basılıp dağıtılmasına da şiddetle karşı çıkar. Şeyh Ali Rûmî, söz konusu eserin Türkçeye tercümesine ve matbaada çoğaltılıp dağıtılmasına karşı çıkarken; şiirleriyle kendi gerekçelerini savunur. Osmanlı döneminde çeviri (tercüme) faaliyetlerinin yoğunluğu bilinmektedir. Manzum ve mensur pek çok eserin Türkçeye tercüme edildiği bir dönemde, Seyyid Ali Rûmî söz konusu eserin tercüme edilmesine karşı çıkmış ve bunun nedenlerini şiirin etkili dilini kullanarak ifade etmiştir. Çeşitli metotlarla manzum ve mensur pek çok eser Türkçeye çevrilmiş olmasına rağmen, Seyyid Ali Rûmî'nin buna karşı oluş nedenleri şiirleri ile değerlendirilmektedir. Şair, görüşlerini açıklarken sık sık ayetlere ve hadis-i şeriflere başvurup; kendi fikrini savunmak için deliller sunmaktadır.

1. Şeyh Ali Baba Rûmî el-Antakîye (Sonra “el-Arabgiri”)

Ali Rûmî, yakın bir dönem sayılabilecek tarihlerde yaşamış olmasına rağmen hayatı ve eseri hakkında tezkirelerde ve kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşmak mümkün olmamıştır. Bilinen tek eseri olan *Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd*'da kendi dönemi, ailesi, memleketi, tarikati hakkında değerli bilgiler vermiştir. Eserin son kısmında (hâtime) manzum olarak II. Abdulhamid (saltanatı 31 Ağustos 1876 - 27 Nisan 1909) döneminde yaşadığını ifade etmiştir:

'Aşrımız 'Abdu'l-hamîd Hân aşrıdır ihvânımız'
'Ömrini kılsun mezîd Hâk çün odur sulţânımız

Gün-be-gün bulsun şeref şân 'avni dostla şâhdın
Nuşret i'tâ eylesün dâ'im aña Yezdânımız

Çün teşâdüf eyledük Rûmî bu aşra kıl du'â
Ya'ni biñ üçyüz yigirmi bir olup devrânımız (1321/1903-1904)

Ali Rûmî (İbn Seyyid İbrahim bin Seyyid Muhammed Karabayrak-zâde Ümiyyi'r-Rûmî Ali Baba) kendisinin Antakya'lı olduğunu, Muhyiddin ibnü'l-Arabî ve Eşref-zâde'nin bendelerinden olmaktan gurur duyduğunu eserinin pek çok yerinde teyid eder. O ayrıca “Melâmî” meşreb bir edâ içerisinde. *Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd* adını verdiği eserde; Hanbelî mezhebinden ve seyyid neslinden geldiğini bildirir:² “İşbu *Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd* nâm kitâb-ı şerîf meşâyih-i ızâmdan Şeyh-i Ekber ve Eşref-zâde -kuddise sırruhümâ- hazerâtının bendegânından ve menfûrlukda şöhet-i bezl olan Es-Seyyid eş-Şeyh Ali Baba el-mülekkab bi'l-Ümmiyyi'r- Rûmî el-Antakî sümme “el-Arabgiri” el-Hanbelî ibn es-Seyyid İbrâhîm bin es-Seyyid Muhammed

¹ Ali Rûmî, *Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, Yazmalar, no.31 MİF-I), 601.

² Ali Rûmî, *Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, Yazmalar, 31, MİF-I), 552; Ali Rûmî, *Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, Yazmalar, 65, MİF-II), 617.

eş-şehîr bi-Bayrakdar-zâde'nün te'lîf-kerdesidür.”

Şair, kimi zaman “Rûmî”, bazen de “Ali Rûmî, Ali Rûmî Baba” mahlaslarını kullanmıştır. Ceddinin Bayrakdaroğlu Sırrı Haydar, babasının Kalender İbrahim olduğu kayıtlıdır. Babası İbrahim, Antakya valisi Vechi Paşa'nın hizmetinde bulunmuş ve onun himayesine mazhar olmuştur. Şair, babasından “şerîf” olduklarını yani Hz. Peygamber'in soyundan geldiğini duymuştur. Uzun süre Vechi Paşa'ya hizmette bulunmuş ve Antakya'da vefat etmiştir. Ayrıca Ali Rûmî, memleketi olan Antakya ve ahalisine samimi duygularla dualar etmiştir. Yine kendi ifadesine göre (1314/1896-1897) tarihinden sonra “hasedçiler”den dolayı Antakya'dan Arabgir'e göç etmek zorunda kalmıştır:

(Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Fe'ülün)

Durup on mâh kadar Ma'den'de mader³
Olup bîmâr âhîr anda birâder

Malatya'dan gelüp ba'zî mürîdân
Kader böyle imiş ey ehl-i îmân

Kavuşduk kaldı birkaç gün nihâyet
Vefât itdi Hudâ virsün selâmet

Sene biñ üçyüz on dörtde fenâdan
İdüp rihlet bekâya bî-vefâdan

....

İşit böyle çok ilhâm eyledi Hağ⁴
Fağîr kim elîf u en'âm eyledi Hağ

Biraz da kendi hâlimden hikâyet
Kılam düşdi münâsib bunda gâyet

Atam Bayrakdaroğlu Sırrı Haydar
İbrâhîm'dür adı gerçek Kalendar

Olup Vechi Pâşâ'nın bendesi yâr
Vâfir hizmet idüp bu zübdesi yâr

Pederden duymuşum çok dirdi cânâ
Şerîfiz şühbesiz şek yokdur aşlâ

Pâşâhımdan peder müştâk-ı Yezdân
Târîk-ı Mevlevîden bunlar ihvân

³ Ali Rûmî, Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, Yazmalar, 31, (MİF-I), 552-553.

⁴ Ali Rûmî, Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd (MİF-I), 507-508.

Pāşanuñ şehri Anṭākiye içre
Olup çok mülki mālī Āşī üzre
Ki ya'nī 'Ās bir nehre olup ad
O şehriñ ehlini ol eyleyen şād
Arāziyçün kılup nāzır pāşamız
İdüp irsāl ḳalup anda atamız
Pir olduñ anda gör hıdmet diyüpdür
Faḳir bu fāniye anda gelüpdür
Āhir ol beldemüzde ḳıldı rihlet
Peder bu fāniden Ḥaḳ ide rahmet
Bürāderleri atamuñ hem anası
Daha çoḳları rızā olsun Ḥudāsı
Yatur anda cihān fānī ferāḡat
İdüp ṭalib yūri eyle 'ibādet
Ḳadim ma'mūr ḳala Anṭākiye'miz
Şeref her ān bula Anṭākiye'miz
Ahālisinden Allah hep rızā hem
Ola göstermeye her giz cefā hem
Maḥabbet ḳıl 'Alī Rūmī riyāsız
Odur zāhir vaṭan olma vefāsız

Şeyh Ali Rūmî'nin seyr ü sülûkunu tamamladığı, tarikatta irşad vazifesi alıp almadığı konusu belli değildir. Fakat *Dürrü'l-Fu'ād* ve *Şeyḥu'l-İrşād* ismini taşıyan eserinde “şeyh, seyyid” olduğunu söyler. Kitabındaki farklı manzumelerde bu konuları zaman zaman ele alıp, bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Onun üç ay Şam'da kaldığı ve “pîrim” diye sürekli andığı Muhyiddin ibn Arabî'nin mezarını ziyaret edip, maneviyatından istifade ettiği bilinmektedir:

Varup Şām'a pîrüm Ekberî'yî⁵
Ziyāret eyledüm ibn-i 'Alî'yi
Ḳalup üç māh ḳadar çekdüm riyāzet
Fahr şanma bunı yāre hikāyet
Alan dersi Şeyḥ-i Kebîr kân-ı sehādan
Sorar mı nesne hiç özge “fetā”dan

⁵ Ali Rūmî, *Dürrü'l-Fu'ād* ve *Şeyḥu'l-İrşād* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, Yazmalar, 31, (MİF-1), 509.

2. Şeyh Ali Rûmî ve Kitâb-ı Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd

Bu araştırma esnasında ele alınan iki yazma nüsha oldukça hacimli olup; her deftere sayfa numarası verilerek yazılmıştır. Eserin hemen başında Kibriyâ ve Hz. Peygamber (a.s.) aşkı için metnin eksik ve kusurlu yazılmamasını diler. Onun bir harfini terk edenlere Allah'ın lanet vardır:

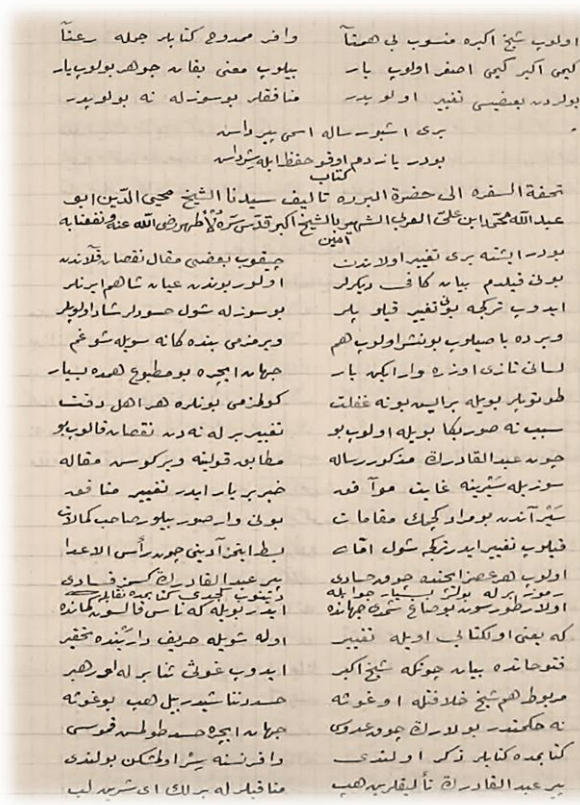
Kim ider taḥrîr tamâm yazmak gerek kıl dikkâti⁶

Ḥarfini terk idene olsun Ḥudânuñ la'neti

Müfred:

Kim yazar işbu kitâbı Kibriyânüñ 'aşkına

Yazmasun noḳşân Rasûl-i bâ-şafânüñ 'aşkına

Seyyid Ali Rûmî, Dürrü'l-Fu'âd

⁶ Ali Rûmî, Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd, (Mîf-1), 1.

Ali Rûmî, *Kitâb-ı Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd (Gönül İncisi ve Doğru Yolu Gösteren Kitabı)* adlı eseri; "Rik'a" yazısıyla ve her satırda genellikle 23 satırdan oluşan bir düzen içerisinde kaleme alınmıştır. Eserin Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde iki yazma nüshası mevcuttur. Yazmalar 31 numarada kayıtlı nüsha 612 (MİF-I); Yazmalar 65 numara ile kayıtlı olan ise 687 sayfadır (MİF-II). Eserin müellif hattı ile kaleme alındığı tespit edilmiştir.

Kitabın isminin anıldığı baş kısmında fihrist listesi oluşturulmuş ve eserin muhtevası hakkında başlıklar verilmiştir. Ayrıca müellif Ali Rûmî'nin künyesi şöyle tekrar edilmiştir: "eş-Şeyh mürşid-i a'zam şeyh-i kâmil ve kutbu'l-ârifin gavsü'l-vâsılîn es-seyyid Ali Baba Rûmî Antâkî ve sümme "el-Arabgirî" kuddise sırruh hazretleri te'lifidir"

Eserin incelenmesine ve tanıtımına vesile olacağı düşüncesiyle "Fihrist" başlığı altında ele alınan bazı konuları vermek uygun olacaktır. Sözkonusu eserin fihrist (içindekiler) bölümünün sonradan işin ehli biri tarafından yazıldığı tahmin edilmektedir:

* Melâmîler hakkında söylediği gazel (ne hoşdur redifli)

* İlm-i nûr ve cehl-i zulmet

* Zikr hakkında âyet ve hadisler ve aşk ve cezbe ve huzûr-ı kalb bâbında

* Tevbe ve mürşid-i kâmile bey'at itmek

* Abdulkâdir Geylânî hazretlerinin yolunda doksan yedi pîrler

* Zâlimle kâzibin hakkındaki lanetler

* Eşrefoğlu Abdullah Rûmî Hazretleri'nin vasfı bâbındadır

* Cehrî zikrin vasfındadır

* Kendi mürşidinin medhiyesi Şeyh Seyyid Süleyman el-hasîbü'n-nesîb eş-şerîf kaddesa'llâhu sırrahu'l-Mennân:

*Pîr Süleymân-ı zamândur şeyhimiz üstâdımız⁷
Ol velînin himmetiyle var nice irşâdımız*

*Çok dili ihyâ iden bu merd-i Hâk'dır bî-riyâ
Ser-fürû eyler buna abdâliyle evtâdımız*

*Ger dinilse ferdü'l-efrâd şânına lâyıkdır
Her 'aşrda itmede çünkü zühûr efrâdımız*

*Lufti bisyâr ol Hudâ'nuñ ' ilme garķ itmiş bizi
'Âlem içre bî-nazîrdür şüfiyâ icâdımız*

⁷ Ali Rûmî, *Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd (MİF-I)*, 591.

*Ekberî'yüz Eşrefî'yüz Kâdirî'yüz Kâdirî
Eksik olmaz bu sebebden Rûmî'yâ hussâdımız*

- * Yirmi sekiz hurûf ile söylediği gazeliyyâtdır
- * Âdem ata ile Peygamberimiz (a.s.) arasında gelen enbiyâlar
- * Tarîk-ı Muhammediyye
- * Abdulkâdir Hazretleri'nin Arabî kasîdeleri
- * Şeyh Ali Rûmî Hazretleri'nin kendü hâlin hikâyet eylediği terceme-i hâli bayânındadır
- * Muhyiddin Şeyh-i Ekber Hazretleri'nin vasfı ve çok yüksek bir zât olduğu beyânındadır.

Ali Rûmî'nin bu eserinde tespit edilen ve metin kurulurken takip edilen metodlar ise şunlardır:

a. 19. yüzyılda yazılmış olmasına rağmen şahıs ve bildirme ekleri yuvarlak kullanılmıştır. Kısmen hareke kullanıldığından bunu görmek mümkündür.

b. İmlâda birlik olmadığı için mümkün olduğunca yakın ve tutarlı imlâ şekilleri tercih edilmiştir.

c. Aruz vezniyle yazılan şiirlerde telâfisi mümkün olmayan aruz kusurları bulunmaktadır. Bunları düzeltmek ve aruz hatalarını tek tek göstermek metne ağırlık vereceğinden, şiirler yazıldığı şekliyle alınmıştır.

d. Eserde Arapça, Farsça manzumeler mevcuttur. Eserin tamamına hâkim olan metin manzumelerden olup, yeri geldiğinde konuyla bağlantılı mensur kısımlar ile âyetler, hadisler ve tarikat şecereleri yer almaktadır.

e. Yanlış okumaya meydan vermemek için gerekli yerlerde “ayn” harfi kesme işaretiyle gösterilmiştir.

f. Manzumelerde düzeltilemeyecek olan vezin hataları, mısra sonlarında (*) işareti ile gösterilmiştir.

3. Muhyiddin İbnü'l-Arabî ve *Tuhfetü's-sefere ilâ hazreti'l-berere*

Muhyiddin Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Arabî et-Tâî el-Hâtimî (d. 28 Temmuz 1165/ö. 638/1240), İslâm düşüncesinde ve tasavvuf tarihinde büyük etkileri olan sûfî müelliftir. Hayatı hakkındaki en önemli bilgiler eserlerinde mevcuttur. Ailesi, yaşadığı yerler, aldığı eğitim ve hocaları ile tanışmış olduğu kişiler konusunda temel kaynak te'lifatıdır. Babası Ali b. Muhammed, Abbasi Halifesi Müstencid Billâh'ın kumandanı ve filozof İbn Rüşd'ün arkadaşıydı. Doğduğu yer olan Mürsiye'de iyi bir eğitim alan İbn Arabî, sekiz yaşından sonra Endülüs'ün başşehri olan İsbiliyye'ye (Sevilla) göç etti.⁸

⁸ Mahmud Erol Kılıç, “Muhyiddin İbnü'l-Arabî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV

İbnü'l-Arabî, Endülüs'te yaşadığı sırada; İbn Tufeyl, İbn Rüşd ve İbn Zühr gibi ilim adamlarıyla beraber olmuştur. Çok sayıda âlim, şair, filozof ve mûsikişinas ile çeşitli meclislerde bulunan İbn Arabî; gençlik dönemlerinin başında iken inzivâya çekilmiş, halvet ve riyâzet âlemine girmiştir. Dımaşk'ta (Şam) vefat eden İbnü'l-Arabî, Sâlihiye semtinde bulunan kabristana defnedilmiştir (638/1240).

Felsefi, dinî ve tasavvufî yüzlerce esere sahip olan İbn Arabî'nin fikirleri ve eserleri İslâm düşünce tarihini derinden etkilemiştir. O'nun hayatı, fikirleri ve eserleri hakkında çok sayıda ve farklı dillerde araştırmalar yayımlanmıştır. Günümüze gelinceye kadar yeni metot ve fikirlerle ortaya çıkan pek çok sûfî ve âlim gibi İbnü'l-Arabî'nin de lehinde ve aleyhinde tartışmalar yapılmıştır:

Sûfilerin eleştirileri onun görüşlerinin tümüne değil; belli bir kısmına yöneliktir. Mesela Kübreviyye şeyhlerinden Alâüddeve es-Simnânî, Allah'ın zâtından “vücûd-ı mutlak” olarak bahsedilip bahsedilemeyeceği meselesinde, Abdülkerim el-Cîlî ilmin malûma tabi olup olmaması meselesinde, İmam Rabbânî de vücûdun mu yoksa şuhûdun mu daha üstün olduğu hususunda kendisine/eserlerine eleştiriler yöneltmişlerdir. Bu tenkitlerde asıl mesele her iki tarafın da kabul ettiği bir hakîkatin isimlendirilmesi noktasındadır ki, çağdaş araştırmacıların bir kısmına göre bu problemin temelinde gerçeğe farklı pencereden bakma diğer bir ifadeyle yanlış okuma yatmaktadır. İkinci sınıfı teşkil eden kelim ve fıkıh âlimlerinin tenkitlerine gelince, bunlar tenkitten daha çok yargılama görünümündedir. “*Hatta İbn Teymiyye, İbrahim el-Bikâî, Ali el-Kârî gibi bazı âlimler hakarete varan ifadeler kullanarak Arabî'yi tekfir yoluna dahi gitmişlerdir. Buradaki problemin kaynağını bu âlimlerin mantıklarıyla, İbnü'l-Arabî'nin metodolojisinin farklı olması teşkil etmektedir. Muârizları İbnü'l-Arabî'yi tenkit etmek amacıyla reddiyeler yazarken, şeyhin muhibleri de müdâfaa etmek için risâle ve fetvâlar kaleme almışlardır. Bu fetvâların Ekberî ekole mensup olan yani bir anlamda şeyhin fikirlerini yayma gayreti içinde bulunan tasavvuf erbâbından geldiği gibi, yukarıda zikrettiğimiz ikinci gruba dâhil olan bazı zâhir ulemâ tarafından da yazıldığı görülmektedir.*”⁹

Tuhfetü's-sefere' nin yüz civarında yazma nüshası mevcuttur. Ve bunların çoğunda müellif olarak İbnü'l-Arabî gösterilmiştir. “İbn Arabî” nin eserleri üzerine mevcut en kapsamlı bibliyografik çalışmayı sunan Osman Yahyâ'nın 1964 yılında eserin İbn Arabî'ye âitliği hakkında şüphe ileri sürmesine kadar bu kabul sürmüştür.”¹⁰ Tasavvuf tarihinin en önemli şahsiyetlerinden olan İbn Arabî'ye ait olduğu bildirilen *Tuhfetü's-sefere'* nin müellifi olarak Celâleddin Ahmed'in ismi de anılmaktadır. “Kâtib Çelebi (ö. 1067/1657) *Keşfü'z-zünûn*'da, iki ayrı müellifin de, yâni hem İbn Arabî'nin hem de Celâleddin Ahmed'in eserleri için *Tuhfetü's-Sefere* ismini vermiş olduğunu,

Yayınları, 1999), 20/493.

⁹ Abudurrezzak Tek, “İbnü'l-Arabî'yi Müdâfaa Amacıyla Kaleme Alınan Fetvâlar”, *Tasavvuf/ İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-2), 23 (2009), 281.

¹⁰ Osman Yahya, *Histoire et Classification de l'Œuvre d'Ibn Arabi* (Damas: Institut Français de Damas, 1964), 510- 511.

ama bu ikisinin aynı eser olmadıklarını söyler. Bu görüşünü de mukaddimelerinin farklı oluşuna dayandırır. Gerçekten de eldeki yazmalara bakıldığında Kâtib Çelebi'nin işaret ettiği üzere iki ayrı mukaddime ile karşılaşılar.¹¹

“Tasavvuf târihi, insanın Allah’a yolculuğunu konu alan, yolculara rehberlik edip yol-yordam öğreten pek çok eser ortaya koymuştur. Coğrafyamızda İbnü’l-Arabî ile şöret bulmuş olan *Tuhfetü’s-sefere ilâ hazreti’l-berere* isimli eser de tasavvufun hayat verici köklerinin nereden kaynaklandığına işaret eden, hangi temeller üzerine oturduğunu gösteren ve içinde yer aldığı bütünü zenginleştiren üslûbuyla bu külliyyât içerisinde yerini alır. Tasavvufun merkezî konularına dâir doğrudan görüşler bildirmesi ve İbn Arabî ile şöret bulması ona kalıcılık sağlamış, onu daha çok okunur kılmıştır. Hâfızası tasavvufî metinlerin işlediği kavramlarla yoğrulmuş bu coğrafyanın insanı için *Tuhfetü’s-Sefere* çok tanıdık bir metindir. Gerçi eser İbn Arabî’ye âit değildir, muhtemelen XVII. yüzyıldan itibaren İbn Arabî’ye atfi sözkonusudur.”¹²

Tuhfetü’s-Sefere, yazmalarının çokluğundan ötürü Osmanlı döneminde çokça okunduğu anlaşılan metinlerden biridir. Eser, buna bağlı olarak 19. yüzyıl içerisinde, İstanbul’da iki defa basılır (1300/1883, 1301/1884) ve yapılan tüm baskılar İbnü’l-Arabî adınadır. Türkçeye ilk tercümesi İbrahim Halil Bey tarafından yapılmıştır. Metinde bâzı tasarruflar da barındıran bu tercüme *Tercüme-i Kitâb-ı Tuhfetü’s-sefere ilâ hazreti’l-berere* adıyla İstanbul-İzzet Bey Matbaası’nda 1303/1886 yılında basılmıştır.¹³

19. yüzyıl içerisindeki bu İbn Arabî teveccühüne önceki yüzyıllarda ortaya çıkmış belirsizlik eklenince eseri neşredenler muhtemelen İbn Arabî’ye atfını uygun görmüşler, eser İbn Arabî adına basılmış ve bilinen herhangi bir tenkit de görmemişti.¹⁴ Seyr ü sülûk rehberi sayılan *Tuhfetü’s-Sefere*’de; mukaddime, tevbe, müridlerin tevbesi, i’tikâd, ihlâs, muhabbet, şevk, aşk, riyâzet, tezkiye, tasfiye, kalbin makâmı, tecliyeye, isyân, halvet, zikir, müridin sıfatları, vâkı’ât, müşâhedeler, mükâşefeler, teclî, vusûl, ma’rifet, hâl, makâm, zeyl gibi konular ve başlıklar mevcuttur.

4. *Tuhfetü’s-sefere ilâ hazreti’l-berere*’nin Tercüme ve Basımına Tenkit

Seyyid Ali Rûmî, *Kitâb-ı Dürrü’l-Fu’âd ve Şeyhu’l-İrşâd* ismini verdiği hacimli eserinde;¹⁵ Şeyh-i Ekber’e ait olduğunu söylediği *Tuhfetü’s-sefere ilâ hazreti’l-berere*’nin (Kerem Sâhiplerinin Mertebesine Ermek İsteyen Yolcular İçin Bir Hediye) Arapça olarak kalmasını, tercüme edilmemesini ve basılıp dağıtılmamasını istemektedir.

¹¹ Kâtib Çelebi, *Keşfü’z-zünûn ‘an esâmi’l-kütûbi ve’l-fünûn*, thk. M. Şerâfettin Yaltkaya - Kilisli Rifat Bilge (Ankara: MEB, 1941), 1/367.

¹² Muhyiddin İbnü’l-Arabî, *Hakikat Yolcularına Rehber- Tuhfetü’s-Sefere ilâ-Hazreti’l-Berere*, çev. Hüseyin Şemsi Ergüneş (İstanbul: İz Yayıncılık, 2011), 8.

¹³ İsmail Kara, “Açıklamalı Eski Harfli Türkçe Matbu Tasavvuf Kitapları Bibliyografyası”, *Tasavvuf-İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 26 (2010), 312.

¹⁴ İbn Arabî, *Hakikat Yolcularına Rehber- Tuhfetü’s-Sefere ilâ-Hazreti’l-Berere*, 18.

¹⁵ Ali Rûmî, *Dürrü’l-Fu’âd ve Şeyhu’l-İrşâd (Mîf-I)*, 552.

Zira tasavvuf ehli o eseri kendi lisanı ile okumayı ve istifade etmeyi bilir.

Seyyid Ali Rûmî; iki bölüm halinde, mesnevi nazım şekli ve aruzun “mefâilün mefâilün fe'ülün” vezniyle kaleme aldığı manzum tenkidini şu ana başlıklar altında sıralar:

1. Ali Rûmî, pek çok eserin değiştirilip, bozulup, eksik ve yanlışlıklarla dolu olarak tercüme edildiğini iddia eder. O; bu eserlere örnek olarak İbnü'l-Arabî'nin *Tuhfetü's-sefere* adlı eserini vereceğini, bu konuda her şeyi açıklayacağını bildirir:

*Budur işte biri tağyîr olandan
Çıkup ba'zı maqāl noqşān kalandan
Bunu kıldum beyān kāfî diğerler
Olur bundan 'iyān şāhum irenler*

2. Şeyh Ali Rûmî'nin yaşadığı dönemde bu eserin iki matbu nüshası ile Türkçeye tercümelerinin varlığı bilinmektedir. Fakat onun hangi baskı ve tercüme eleştirdiği bilinmemektedir. Kültür tarihimizde bazı eserlerin orijinal haliyle kalmasını, başka dillere çevrilmemesini savunan âlim ve edipler olmuştur. Onlara göre o eserlerden istifade etmek isteyenler, metnin ruhaniyetine uygun bir şekilde faydalanmayı bilirler.

Eserin Arapça asıl nüshalarından Türkçeye çevrilmesini “bozma, değiştirme” olarak nitelendiren Şeyh Ali Rûmî, bunu ancak hasetçilerin yapabileceğini üzüntüyle dile getirir. İbnü'l-Arabî düşmanları ve tasavvuf ehline kin besleyenler bu işten dolayı çok mutlu olmuşlardır. Öte yandan bu eserin basılıp, dağıtılması “Ekberî”lerin üzülmüne sebep olmuştur.

*İdüp Türkçe bunu tağyîr kıluplar¹⁶
Bu sözle şol hasüdlar şād oluplar
Ve bir de basılıp bu neşr olup hem
Virmez mi bendegāna söyle şu gam**

3. Dünyanın pek çok yerinde İbnü'l-Arabî'nin söz konusu eserinin Arapça epeyce matbularının bulunduğunu, gaflet içerisinde bulunan bazı şahısların eseri değiştirip, Türkçeye çevirdiklerini esfle bildirir. Tabii ki işin ehli olanların dikkatinden kaçmayan bu hâl, onlara gülmeyi gerektirir.

*Lisān-ı Tāzî üzere var iken yār¹⁷
Cihān içre bu maṭbū' hem de bisyār
Tutuplar böyle böyle bir iş bu ne gaflet
Gülmez mi bunlara her ehl-i dikkat**

¹⁶ Ali Rûmî, *Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd (Mîf-I)*, 552.

¹⁷ Ali Rûmî, *Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd (Mîf-I)*, 552.

Sebeb ne sor baña böyle olup bu
Tağyîr birle neden noqşân kalup bu*

4. Özellikle belirtildiği gibi hangi çeviri ve hangi mütercimin eseri ele alıp yayımladığı, tenkide muhatap kişi ve eserler belirtilmemiştir. 19. yüzyıl sonlarında (1886) *Tuhfetü's-sefere*'nin tercüme ve matbuları görülmeye başlanmıştır.

Ali Rûmî'ye göre; bu risale Türkçeye çevrilip, bozulmuş ve değiştirilmiştir. Düşmanların başı olan bu münafıklar, remizlerle dolu bu tasavvufî konuları bozup, özünden uzaklaştırmışlardır.

Kıluḡ tağyîr ider Türkçe şol ammâ
Baş itmez adını çün re'sü'l-a'dâ*

Rumûz birle bulur bisyâr cevâbla
Dinüp geçdi kitâbumda nikâbla

Olar tursun bu sağ şimdi cihânda
İder böyle ki nâs kılsun gümânda

Ki ya'nî ol kitâbı öyle tağyîr
Ola şöyle harîf dâreynde tahkîr

5. Şeyh-i Ekber Muhyiddin Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiyye*'de Gavs Abdulkâdir Geylânî'nin vasıflarını ve onun sırlarını ele almıştır. Ne yazık ki her ikisine de düşmanlık içerisinde bulunan münafıklar, haset ve iftiralarına devam etmişlerdir.

Fütûhât'da beyân çünki Şeyh-i Ekber^{18*}
İdüḡ Gavs'ı senâ birle o rehber

Merbût hem şeyh hilâfetle o Gavs'a*
Ḥasedden nâşidür bil hep bu Gavs'a

Ne hikmetdür bularuñ çok 'adûsı
Cihân içre Ḥased ḡolmuş kamusı

Kitâbumda kitâblar zîkr olundu
Vâfir nesne sır olmuşken bulund*

Pîr 'Abdu'l-kâdir'ün te'liflerin heb
Münâfiqlarla birlik ey şîrîn leb

6. İbnü'l-Arabî ve Abdulkâdir Geylânî ile ilgili menkıbeler ile kitaplar, feraset sahibi insanlara rehber olmaya yeterlidir. Küçük güzellik ve mutluluklar her şeyi aydınlatmaya yeter. *Tuhfetü's-sefere*, inkâr ve haset içerisinde olanların ateşini körüklemektedir. Tasavvufî remizleri anlayarak, yaşayarak tercümelerine yansıtın Kerküklü Şeyh Abdurrahman Hâlis (ö. 1275/1858) bu konunun en güzel örneğidir.¹⁹ Şeyh Hâlis,

¹⁸ Ali Rûmî, *Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd (Mîf-I)*, 552-553.

¹⁹ Şeyh Hâlis: Kâdiriyye tarikatının Hâlisiyye şubesinin piri olan şair Tâlebânî Şeyh Abdurrahman Hâlis,

Arapça ve Farsça'dan tercümeleri gereği gibi yapmıştır. O, tasavvufî hayatı çok iyi bildiği için gerek şiirlerinde ve gerekse çeviri eserlerinde metnin özüne sadık kalmıştır. Arifler için gerekli olan özellik de budur.

*Kitâblarla menâkıblar şehâdet²⁰
İder râğib eger varsa firâset*

*Küçük behçe berâber ğaniye erler
Kılar rüşân girü kılsun digerler*

*Bu behçe şol kitâb çok münkirâmı
İdüp iḥrâk görüp közli dumanı*

*Kerkükli Şeyḫ Hâliş Türkçe kılp hoş
Bunuñla ğaniye kâfi ey abâ-püş*

*Bularla ol kitâbı kim bulur ol
Bulup remzi güzel iḳâz olur ol*

*Tağyirle ol lisânı Tâzi üzre
Olan birlik gerek 'arifler içre*

7. Tuḥfetü's-sefere adlı kitabın matbu olarak noksan bir şekilde yayımlanması ve dağıtılmasına izin verenler, Gav'sın bilinen ve görünen noktelerine muhalefet etmişlerdir. Zaten asıl lisanı olan Arapça nüshaları o kadar yaygın iken, bu konuda ısrarcı olanlar hasetçi münafıklardır.

*Ânuñçün ya mühr-i ruḫşat virüpler
O bezm içre olan ṭab' it diyüpler*

*Basup hem neşr idüpler böyle noḫşân
Nümâyân nüktesi Ğavs'a dıraḫşân*

*Lisânı aşl üzere var bu vâfir
Olup hem Türkçesi dünyâda zâhir*

8. Allah'ın ilmi; zikir, riyâzet ve tâat ileddir. Bu ilimler Hakk'ın gönül ehline bir

---

1797'de Kerkük'te doğmuştur. Şeyh Abdurrahman hakkında halk arasında olağan üstü menkıbeler yayılmıştır. Şeyhülislâm Haydarîzâde İbrâhim Efendi'nin kaydettiğine göre tekkesinde din ve mezhep ayırımı yapılmadan birçok kişiye yemek yedirildiği, tekkede misafir olarak bulunan bir Mecûsî'nin kendine has dinî merasimi tekke içerisinde yaptığını görenlerin onu dışarı çıkarmak istediklerinde şeyhin onlara engel olduğu ve Mecûsî'nin istediği gibi dinî âyin yapmasını söylediği belirtilmektedir. Şeyh Abdurrahman Hâlis'in nüfuzu Irak'ın birçok yerine yayıldığı gibi Anadolu'nun çeşitli yörelerine de yayıldı; Sivas, Amasya ve Tokat'ta Kâdiriyye tarikatını yayan Şeyh Mûr Ali Baba onun halifesidir.... *Divan, Kitâbü'l-Ma'ârif fi Şerh-i Mesnevî-i Şerîf, Behcetü'l-Esrâr Tercümesi* onun eserleridir. (İsa Çelik, "Talebânî Abdurrahman Hâlis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2019), Ek 3/575).

²⁰ Ali Rûmî, *Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd (Mîf-I)*, 552.

ihsanıdır. Mühürlü ve izinli Türkçeye çevrilmiş bu matbu eserlerle gönülü yakmak ve ilahî aşkı terennüm etmek mümkün değildir.

*Riyāzet zıkr ü tā'at ile ilm-i Hāk²¹
İdüp ihsân bize geç olma aḥmak*

*Degül memhür olan evrākla fehm it
Dönüp 'aşkla dili iḥrākla fehm it*

9. İbnü'l-Arabî ve eserleri konusunda inkâr içerisinde olanlar; onun eserlerini “tağyîr” edip, bu güzel risâleyi de değiştirenler eşek yaratılışlı, münâfık kişilerdir. Şeyh-i Ekber, başta Fütûhât olmak üzere pek çok eserinde seyr ü sefere çıkanlara rehber olmuştur. Onun eserlerini “münkirler” yakıp, yok etmişlerdir.

*Fütûhât'da açup neyse makâmı²²
Şeyh-i Ekber şāhumuz şeyhü'l-melâmî*

*Daha bir çok kitâbında yazupdur
Oları münkirân cümle yakupdur*

*İdüp vâfir kitâb te'lif o sultân
Ḥaber vir nerde bunlar ey bî-'irfân*

*Begüm tağyîr olan şol ḥüb risâle
Degül mi şeyhümün bak şüm ḥışâle*

*Yetmez mi ya delil mezkûr kelâma
Ḥussâd ḳalup ḳamu pinhân ḳiyâma*

*Kitâbı böylece tağyîr iden şol
Ḥimāruñ bu murâdı âşinâ ol*

10. Ali Rûmî'ye göre; uğursuz hasetçilerin tuttıkları yol, çıkar yol değildir. Onlar öyle yalancı kimselerdir ki; bir velî, herhangi bir kavmi hiç kul, köle yapar mı? Hayâsız, imansız, insafsız, şeytanın kulu ve köleleri olan bu tasavvuf düşmanları; Hz. Peygamber'in şu hadisine de uymazlar: “*Ve ḳâle'n-nebiyyü şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem: İnnel-ḥasede ye'ḳülü'l-ḥasenâti ke-mâ te'ḳülü'n-nâru'l-ḥatabe.*”²³ Sadaka Resûlu'llâh Nebî (s.a.v) buyurdu:

*Degül mi şüm ḥasûdlar cümle merdûd²⁴
Bularuñ yolları bî-şübhe mesdûd*

*Kezzâb bunlar mı yâḥod ya olar mı
Bu ḳavmi bir velî bende ḳılar mı*

²¹ Ali Rûmî, Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd (MîF-I), 554.

²² Ali Rûmî, Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd (MîF-I), 555.

²³ “Hased, ateşin odunu yediği gibi hasenâti yer.”

²⁴ Ali Rûmî, Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd (MîF-I), 555.

Siziñ ne şeyh ne ğavṣ ne bir velide
Ne bir erkân çarık Maḥmūd 'Ali'de

Dirüz yok destîñiz ey bî-ḥayâlar
Size rağbet ider siz-veṣ cüddâlar

Değül mi böylece ey ehl-i inṣâf
İder mi di kabûl bu kavmi eslâf

Ḥasûdlar çün şeyâtin bendesidür
Yüri sanma selâtin bendesidür

Ḥased birle bular bulmuş belâyı
Ânuñçün zem iderler evliyâyı

İmâni yok bularuñ duy ḥadiṣe
Müñkir bunlar Resûl'e uy ḥadiṣe”

Sonuç

Şeyh Seyyid Ali Rûmî el-Antâkiyye, *Dürrü'l-Fu'âd* ve *Şeyhu'l-İrşâd* adını verdiği eserini 1321/1903 tarihinde tamamlamıştır. Eserinde çoğu manzum olmak üzere tasavvufî ve dinî metinler mevcuttur. Ayrıca yeri geldiğinde âyetler ve haris-i şeriflere de yer verir. Seyyid Ali Rûmî'nin bu eserinde Abdulkâdir Geylânî, Muhyiddin İbn Arabî ve Eşrefoğlu Rûmî hakkında çok sayıda şiiri yer almaktadır. Farklı konularda görüşlerini açıkladığı bölümler, Arapça yazılar, tarikatlar hakkında detaylı bilgiler ve silsile-nâmeler titiz bir çalışma ile yazılmıştır. Çok okuyup, çok çalıştığını söyleyen Ali Rûmî, “Ekberî, Eşrefî, Melâmî” olduğunu mısralarında tekrar eder. Söz konusu eseri ve kişiliği tez konusu olarak verilmiştir.

Ali Rûmî, İbnü'l-Arabî'ye ait olduğu iddia edilen *Tuhfetü's-sefere ilâ ḥazreti'l-berere* isimli eserin basılması ve tercümesi hususunda şu özet fikirleri savunur:

a. Bu tür eserlerin yaşadığı dönemde Türçeye tercüme edilip, matbaalarda resmî izinle basılıp, dağıtılmasına bazı gerekçelerle karşı çıkar.

b. Şiddetle eleştirdiği bu tercüme ve matbu eserler kimler tarafından hazırlanmıştır bu konuda bilgi vermez.

c. Ali Rûmî'ye göre Arapça aslından istifade etmekten kaçınan fitne ve haset içerisinde olanlar, büyük vebal ve manevî sorumluluk altındadır.

d. Kitabın tercüme ve basımına kalkışanlar, sultana bağlı olmayıp, şeytanın köleliğini yapanlardır.

e. Bu kişiler Hz. Peygamber'i (s.a.v.), hadislerini inkâr edip, imanlarını da tehlikeye atanlardır. Onlar münafık, hasetçi ve müfterilerdir.

f. Özellikle tasavvufun özünden, hayat tarzından habersiz olan bu lanetli şahsiyetler, köpek ve eşekten de aşağılık yaratıklardır.

g. İbnü'l-Arabî'yi, O'nun eserlerini, tasavvufî görüşlerini anlamayanlar O'na iftira etmektedirler.

h. Feraset sahipleri için tercüme ve kitap basımına gerek olmayıp, kitaplar ve menâkıblar onlara yeter.

Kaynakça

- Çelebi, Kâtip. *Keşfü'z-zünûn 'an esâmî'l-kütübi ve'l-fünûn*. thk. M. Şerâfettin Yaltkaya - Kilisli Rifat Bilge. Ankara: MEB, 1359/1941.
- Çelik, İsa. "Talebânî Abdurrahman Hâlis". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. EK-2/3. 575-576. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- İbn Arabî, Muhyiddin. *Hakikat Yolcularına Rehber- Tuḥfetü's-Sefere ilâ Hazreti'l-Berere*. çev. Hüseyin Şemsi Ergüneş. haz. M. Nedim Tan. İstanbul: İz Yayıncılık, 2011.
- Kara, İsmail. "Açıklamalı Eski Harfli Türkçe Matbu Tasavvuf Kitapları Bibliyografyası". *Tasavvuf-İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 26 (2010), 287-330.
- Kılıç, Mahmud Erol. "Muhyiddin İbnü'l-Arabî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/493-516. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Rumî, Ali. *Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, Yazmalar, 31, 552-557. (MİF-I)
- Rumî, Ali. *Dürrü'l-Fu'âd ve Şeyhu'l-İrşâd*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, Yazmalar, 31, 617-625. (MİF-II)
- Tek, Abdurrezzak. "İbnü'l-Arabî'yi Müdâfaa Amacıyla Kaleme Alınan Fetvâlar". *Tasavvuf/ İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-2) 23 (2009), 281-301.
- Yahya, Osman. *Histoire et Classification de l'Œuvre d'Ibn 'Arabî Etude Critique I-II*. Damas: Institut Français de Damas, 1964.

A Verse Criticism of Ali Rūmī on the Translation and Publishing of *Tuḥfat al-safara ilā ḥađrat al-barara* Attributed to Muḥyiddīn Ibn al-‘Arabī

Summary

‘Alī Rūmī, one of the 19th-century sufi poets, in his work called *Kitāb-ı Durr al-Fu’ād and Sheikh al-Irshād*, which is quite voluminous; he dealt with many subjects, generally evaluated the issues on sufi issues as verse. In the work, there is extensive information on such subjects as tawhid, munajat, na’t, his translation of his own state, his orientation to Sufism, and the succession of some sects. In the researches, no information about the poet’s life and works could be found. Starting from the work itself, this will be a start to introduce this poet and his work, who lived in the last period of the Ottoman Empire and to examine it. Although Sheikh ‘Alī Rūmī is not mentioned in the biographies and other sources of that period, his comments and annotations on some subjects are quite remarkable. For this reason, this work, which is important both in terms of Sufi history and literature and in terms of shedding light on the religious and mystical life in the last periods of the Ottoman Empire, will be tried to be introduced.

The work, which is named *Tuḥfat al-safara ilā ḥađrat al-barara*, whose belonging to Muḥyiddīn Ibn al-‘Arabī is uncertain and still debated, was written by Sultan Abdulhamid II. Saying that it was translated into Turkish several times during the reign of Abdulhamid II, ‘Alī Rūmī, interestingly, strongly opposes its translation and printing and distribution. Sayyid ‘Alī Rūmī, in his voluminous work named *Kitāb-ı Durr al-Fu’ād and Sheikh al-Irshād*, wants the *Tuḥfat al-safara ilā ḥađrat al-barara* (A Gift for Passengers Who Want to Achieve the Level of Gracious Owners), which he says belongs to Sheikh-i Ekber, to remain in Arabic, not to be translated and to be printed or distributed. Because people of mysticism know how to read and benefit from that work in their own language.

‘Alī Rūmī claims that many works have been changed, corrupted, translated as incomplete, and full of mistakes. Sheikh ‘Alī Rūmī, who describes the translation of the work from the original Arabic copies into Turkish as “do not spoil, change”, expresses regretfully that only envious people can do this. The enemies of Ibn al-‘Arabī and those who held grudges against the people of Sufism were very happy because of this work. He regrets that in many parts of the world, there are quite a few copies of Ibn al-‘Arabī’s aforementioned work in Arabic, and that some people who were heedless changed the work and translated it into Turkish. Of course, this situation, which does not go unnoticed by the experts, requires laughing at them. As it is especially stated, which translation and which translator handled and published the work, the persons and works addressed in the criticism were not specified. At the end of the 19th century (1886), translations and printed copies of *Tuḥfat al-safara* began to appear. Sheikh-i Ekber Muḥyiddīn ‘Arabī discussed the qualifications of Gavs Abd al-Qādir al-Jīlānī and his secrets in *Futūḥāt-ı Makkiyya*. Unfortunately, the hypocrites, who were hostile to both, continued their envy and slander. The legends

and books about Ibn al-‘Arabî and Abd al-Qādir al-Jīlānî are sufficient to guide people with foresight. Little beauty and happiness are enough to illuminate everything. *Tuḥfat al-safara* fuels the fire of those who are in denial and envy. Sheikh Abd al-Raḥmān Khālis (b. 1275/1858) from Kirkuk, who understands, experiences, and reflects Sufi symbols in their translations, is the best example of this subject. Sheikh Khālis translated from Arabic and Persian properly. Since he knew the mystical life very well, he remained faithful to the essence of the text both in his poems and in his translation works. This is the feature required for the arifs.

Those who allowed the incomplete publication and distribution of the book *Tuḥfat al-safara* in print, opposed the known and visible wit of Ghawth. While Arabic copies, which are the original language, are so common, those who insist on this issue are envious hypocrites. Allāh’s knowledge; with dhikr, diet, and obedience. These sciences are a gift of Allah to the people of the heart. It is not possible to burn hearts and chant divine love with these printed works, which have been translated into Turkish with permission and are sealed. Those who are in denial about Ibn al-‘Arabî and his works; those who “taghyir” his works and also change this beautiful epistle are hypocrites with donkey dispositions. Sheikh-i Ekber has been a guide to those who go on a voyage in many of his works, especially *Futūḥāt*. His works were burned and destroyed by “denials”. ‘Alī Rūmî defends the following summary ideas regarding the printing and translation of the work called *Tuḥfat al-safara ilā ḥaḍrat al-barara*, which is claimed to belong to Ibn al-‘Arabî: He objected, for some reasons, to the translation of such works into Turkish, to print and distribute them in printing houses with official permission. It does not provide information on who prepared these translations and printed works, which he severely criticized. According to ‘Alī Rūmî, those who refrain from making use of the Arabic original, and those who are in strife and envy, are under great responsibility and moral responsibility. Those who attempt the translation and publication of the book are those who are not dependent on the sultan and are the slaves of the devil. They are those who deny the Prophet and his hadiths and put their faith in danger. They are hypocrites, envious, and apostates. These accursed personalities, who are unaware of the essence of Sufism and their way of life, are inferior to dogs and donkeys. Those who do not understand Ibn Arabi, his works, and mystical views are slandering him. There is no need for translation and book printing for the people of wisdom, books and legends are enough for them.

Keywords: Sūfî Literature, ‘Alī Rūmî, Printed and Translated Works, Publication Criticism, *Durr al-Fu’ād* and *Sheikh al-Irshād*, Muḥyiddīn Ibn al-‘Arabî.